

Doç. Dr. Deniz GİZ
İ.Ü. İktisat Faköltesi

Küresel Risklere Karşı Sürdürülebilir Çözümler

FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2025

Aralık 2025

ISBN: 978-625-5697-76-9

BASKI - CİLT

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Matbaacı Sertifika Numarası: 77398

YAYINLAYAN

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
Cemal Yener Tosyalı Cad. No: 57/A (113)
Vefa-Fatih/İSTANBUL
Tel: (212) 527 0 718
(850) 441 0 359
Faks: (212) 519 20 71

www.filizkitabevi.com

bilgi@filizkitabevi.com

Yayıncı Sertifika Numarası: 77398

Copyright© Bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz, dağıtılamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz. Normal ve kanunî iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Küresel ekonomi, iklim değışikliği, jeopolitik gerilimler, enerji ve gıda arz şokları, siber tehditler ve afet riskleri gibi **çoklu küresel risklerin** eş zamanlı etkisi altındadır. Bu yeni risk ortamı, geleneksel makro ekonomik finansal ve parasal politika araçlarının ve tek aktörlü yönetim modellerinin yetersiz kaldığını; **küresel yönetim (global governance)** ve **risk yönetimi (risk governance)** yaklaşımlarının kamu, özel sektör ve üniversiteler arasında **kurumsallaşmış iş birliği** temelinde yeniden tasarlanmasını zorunlu kılmaktadır. Günümüzde sürdürülebilir çözümler, yalnızca ulusal politika tercihleriyle değil; bilimsel bilgi üretimi, düzenleyici regülasyonlar ve regülasyona uyum ve uluslararası finansal raporlama standartları, hedefleri ve çerçeveleriyle ve piyasa mekanizmalarının birlikte çalıştığı çok paydaşlı yönetim yapılarıyla mümkün hâle gelmektedir.

Sürdürülebilirlik, bu çerçevede yalnızca çevresel bir hassasiyet alanı değil; ekonomik büyümenin niteliğini, finansal istikrarın dayanıklılığını ve toplumsal refahın sürekliliğini belirleyen **çok boyutlu bir sistem tasarımı** meselesi hâline gelmiştir. İklim değışikliği, küresel borçluluk dinamikleri ve finansal piyasalardaki kırılganlıklar, mevcut kalkınma ve finansman modellerinin sınırlarına ulaşıldığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu nedenle sürdürülebilirlik, çevre politikalarının ötesine geçen; para politikası, finansal düzenleme, kamu maliyesi, yatırım stratejileri ve risk yönetimiyle bütünleşik bir analitik çerçeve gerektirmektedir.

Bu kitap, sürdürülebilirliği yalnızca normatif hedefler veya etik ilkeler üzerinden değil; **ölçülebilir göstergeler, finansal rasyolar, iklim ve afet risk senaryoları, makro-ihtiyati araçlar ve kamu/özel sektör/kurumsal yönetim mekanizmaları** üzerinden ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmada, küresel ölçekte öne çıkan **28 güncel başlık** kapsamında; sistemik risklere karşı **ülke bazlı sürdürülebilir çözüm setleri**, yeşil yatırımlar, yeşil tahviller, yenilenebilir enerji kaynakları ve kriz dönemlerinde dahi bu alanlara yatırım yapılabilmesini mümkün kılan makroekonomik ve hukuki düzenlemeler ayrıntılı biçimde incelenmektedir.

Kitapta ayrıca, enerji dönüşümü sürecinde yeni enerji kaynaklarına yönelik arayışlar, çevresel-sosyal-kurumsal yönetim **(Environmental, Social and Governance – ESG)** çerçevesinin kamu ve özel sektör uygulamaları, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları **(International Financial Reporting Standards – IFRS)** temelli raporlama yapıları, kurumsal organizasyon modelleri ve temel

performans göstergeleri (**Key Performance Indicators – KPI**) doğrultusunda nitelikli ve hesap verebilir yönetim yaklaşımları ele alınmaktadır.

Bu bağlamda sürdürülebilirliğin, yalnızca çevresel performansla sınırlı olmadığı; finansal şeffaflık, risk yönetimi, dijital dayanıklılık ve kurumsal kapasite unsurlarıyla birlikte bütüncül bir çerçevede değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Çalışma, uluslararası kurumların (IMF, BIS, Dünya Bankası, ECB, WEF) metodolojileri ile Türkiye'nin ve seçilmiş ülkelerin kurumsal ve yasal çerçevelerini birlikte ele almakta; küresel yönetim yapıları ile ülke uygulamaları arasındaki etkileşimi çok katmanlı bir bakış açısıyla analiz etmektedir. Bu kapsamda Dünya Ekonomik Forumu (WEF), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) güncel dönemde **küresel risk yönetimi, sürdürülebilir finansman ve ticaret rejimleri** bağlamında üstlendikleri roller de değerlendirilmektedir. Ayrıca merkez bankaları **dijital para geçiş süreçleri**, bu dönüşümün finansal istikrar, kapsayıcılık ve yönetim üzerindeki etkileri **SWOT analizleri** aracılığıyla sistematik biçimde ele alınmıştır.

Bu eser, akademik literatüre katkı sunmanın yanı sıra; politika yapımcılar, düzenleyici otoriteler, finans sektörü profesyonelleri ve araştırmacılar için **analitik ve uygulamaya dönük bir başvuru kaynağı** olarak tasarlanmıştır. Amaç, sürdürülebilirliği soyut bir kavram olmaktan çıkararak, **küresel riskler karşısında kamu-özel-akademi iş birliğini merkeze alan, ölçülebilir ve uygulanabilir bir yönetim çerçevesi** hâline getirmektir.

Çalışmanın temel amacı, mevcut akademik literatüre yalnızca teorik bir katkı sunmakla sınırlı kalmayıp; politika yapımcılar, düzenleyici otoriteler, finansal kurumlar ve akademik çevreler için uygulanabilir, ölçülebilir ve karşılaştırılabilir bir analiz zemini oluşturmaktır. Bu yönüyle eserin, küresel risklerin giderek karmaşıklaştığı bir dönemde, sürdürülebilirlik ve risk yönetimine ilişkin tartışmaların daha sağlam analitik temeller üzerinde ilerlemesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Kitapta ortaya konulan kavramsal çerçeve, yöntemsel yaklaşım ve ülke bazlı değerlendirmelerin; akademik çalışmalarda, politika belgelerinde ve kurumsal stratejilerde referans alınabilecek kalıcı bir kaynak niteliği kazanması hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın, sürdürülebilir kalkınma ve finansal dayanıklılık ekseninde yürütülen bilimsel ve kurumsal tartışmalara uzun vadeli ve yapıcı bir katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER.....	V

1. Giriş	1
2. Majör Küresel Riskler: Tanımları, Çerçevesi ve Çalışmanın Yaklaşımı	5
2.1. Sistemik Dayanıklılık (Systemic Resilience)	6
2.2. Majör Küresel Risklere karşı Küresel Yönetim ve Risk Yönetiminin Entegrasyonu, Sürdürülebilir Dayanıklılığın Operasyonel Temelli Bakış Açısı.....	7
2.2.1. Finansal Yönetim ve Serbest Piyasa (Neo-liberal) Dönem Yaklaşımı	11
2.2.2. Küresel Yönetim, Küresel Risk Taksonomisi (Risk Kategorileri Sınıflandırma Sistemi) ve Karşılıklı Bağlantılar.....	12
2.2.3. Dünya Ekonomik Forumu Analizi Sonucu - 2025 Küresel Risk Haritası	14
2.2.4. Küresel Ekonomide Majör Risk Unsurları ve Etki Düzeyleri.....	15
2.3. Küresel Makro Ekonomik Riskler	16
2.3.1. Yüksek Enflasyon ve Faizlerin Uzun Vadeli Finansal İstikrara Etkisi ve Sürdürülebilirlik Çözümleri	16
2.3.1.1. Gelişmiş Ülkelerde - Yüksek Enflasyon ve Faizlerin Uzun Vadeli Finansal İstikrara Etkisi ve Sürdürülebilirlik Çözümleri	17
2.3.1.2. Gelişmekte Olan Ülkelerde - Yüksek Enflasyon ve Faizlerin Uzun Vadeli Finansal İstikrara Etkisi ve Sürdürülebilirlik Çözümleri	18
2.3.1.2.1. Türkiye'nin Enflasyon ve Faiz Risklerine Karşı Sürdürülebilir Finansal Politikaları	21
2.3.1.3. Düşük Gelirli / Kırılgan Ekonomilere Sahip Ülkelerde - Yüksek Enflasyon ve Faizlerin Uzun Vadeli Finansal İstikrara Etkisi ve Sürdürülebilirlik Çözümleri	24
2.3.2. Küresel Finansal İstikrar Raporu ve Makro-İhtiyatı Önlemler	26

2.3.2.1. Küresel Finansal Sistemin Yeni Dönemi: Enflasyon, Faiz ve Kırılganlık Döngüsü	26
2.3.2.2. Makro-İhtiyati Tamponlar ve Finansal Dengeleme Mekanizmaları ...	27
2.3.2.2.1. Başlıca Makro-İhtiyati Araçlar	27
2.3.2.2.2. Bölgesel Uygulamalar: Avrupa, İsviçre ve Türkiye Karşılaştırması - Makro-İhtiyati Araçlar	29
2.3.2.3. Türkiye'nin Makro-İhtiyati Politikası ve Dayanıklılığı (Macroprudential Policy Framework and Resilience)	29
2.3.2.4. 2025 Küresel Finansal İstikrar Raporu Yaklaşımı Sonucu.....	37
2.4. Finansal Sistem Dayanıklılığı ve Regülasyon.....	38
2.4.1. Banka sektörü ve finansal sıkışmanın etkileri.....	38
2.4.2. Basel ve IFRS Standartlarının Uygulanmasıyla Finansal Dayanıklılık	49
2.4.3. Banka Dışı Finansal Aracı Kurumların Yükselen Rolü, Riskleri ve Sürdürülebilir Finans Sistemine Etkileri (NBFİ: Non-Bank Financial Intermediaries: Role, Risks and Impact on Sustainable Finance)	53
2.4.4. Kredi Genişlemesinden Kaynaklı Aşırı Değerlenmiş Varlık Fiyatları (Asset Overvaluation).....	61
2.4.5. Türkiye'de Finansal Dayanıklılık Göstergeleri (Financial Resilience Indicators).....	63
2.4.6. Uluslararası Yatırım Pozisyonu (UYP)	64
2.5. Küresel Borçluluk	65
2.6. Birleşmiş Milletlere (UN) Göre Küresel Çalışan Yoksulluğu Verileri	67
2.7. Karbon Ticareti / Borsası	69
2.8. Küresel Ekonomik Riskler – Makro Göstergeler - Satın Alma Yöneticileri Güven Endeksi (PMC Purchasing Managers' Confidence Index) ve Yeşil Yatırım İlişkisi.....	73
2.9. Küresel Ekonomik Riskler – Makro Göstergeler - İmalat Satın Alma Yöneticileri Endeksi (PMI Purchasing Managers' Index) ve Yenilenebilir Enerji Yatırımı Arasındaki Bağlantısı	75
2.10. Enerji Fiyat Şokları ve Finansmanı	77
2.10.1. Gelişmiş Ülkeler: Yapısal Dönüşüm ve Yeşil Finansman	77
2.10.2. Gelişmekte Olan Ülkeler: Sübvansiyon, Verimlilik ve Kapsayıcı Geçiş.....	78
2.10.3. Düşük Gelirli ve Kırılgan Ekonomiler: Enerjiye Erişim ve Borç Sürdürülebilirliği	79

2.11. Sermaye Akımları, Jeopolitik Parçalanma ve Finansal İş Birliği	82
2.11.1. Jeopolitik Parçalanma ve Sermaye Akımlarının Yön Değişimi	82
2.11.2. IMF'nin Üç Aşamalı Çözüm Modeli	83
2.11.2.1. Sermaye İzleme Ağları (Capital Monitoring Networks)	83
2.11.2.2. Borç-İklim Takası (Debt-for-Climate Swaps)	84
2.11.2.3. Rezerv Çeşitlendirmesi (Reserve Diversification and Special Drawing Rights Policy)	85
2.12. Merkez Bankaları Dijital Para (CBDC) Mimarisi ve Çevresel Sürdürülebilirlik: Blockchain'den Düşük Karbon (Low-Carbon) Sistemlere Geçiş	86
2.12.1. Global Para Birimlerinin Değerlerini Kaybetme ve Rezerv Posizyonlarını Kaybetme Riski	90
2.12.2. Merkez Bankası Dijital Parası (Central Bank Digital Currency) CBDC Yasalaşmasının SWOT Analizi	94
2.13. Ülke Borçluluğu, CDS (Ülke kredi temerrüt takası) Primleri ve Sürdürülebilir Finansal Çözümler	101
2.14. Rating Riski	105
2.15. Regülasyonda Ani Değişiklik Riski	111
2.16. Makro Ekonomi – Sanayi Politikası - Döngüsel ekonomi ve çözümleri (Circular Economy & Macroeconomic Solutions)	115
2.17. Makro Ekonomi – Enerji Büyüme Politikaları - Küresel Ticaret ve Sermaye Akımı Riskleri - Arktika'da Sondaj (Drilling) ve Sürdürülebilirlik	121
2.18. Mikro Ölçekte Etkiler - Küresel Ticaret ve Sermaye Akımı Riskleri - Finansal Sözleşmelerde Enflasyon Duyarlılığı ve Risk Transferi	124
2.18.1. Enflasyon Endeksleme Klozu (Inflation Indexation Clause'un) Ekonomik Riskler Üzerindeki Etkisi	124
2.18.2. Gelişmekte Olan Ekonomilerde Uzun Vadeli Yatırım Stratejileri	125
2.19. Teknolojik Global Riskler - Siber Riskler ve Dijital Dayanıklılık Sürdürülebilirlik Çözümleri	126
2.19.1. Dijital Finans, Siber Güvenlik ve Kripto Varlık Regülasyonu	130
2.19.2. Küresel Enerji Depolama Teknolojileri Riski ve Sürdürülebilir Dönüşüm Stratejileri	132
2.20. Global Katastrofik Doğa Olaylarına Karşı Alınmış Sürdürülebilirlik Çözümleri (deprem, sel, fırtına, orman yangını, kuraklık)	135
2.20.1. Deprem Riskine Karşı Alınmış Sürdürülebilirlik Çözümleri	135

VIII

2.20.2. Sel & Fırtına Risklerine Karşı için Sürdürülebilirlik Çözümleri	139
2.20.3. Tarım, Kuraklık, Orman Yangını Risklerine Karşı Küresel Çözümler..	144
2.21. İklim Dayanıklılığı ve Yeşil Finansman Standardizasyonu	149
2.22. Küresel Risklere Karşı Erken Uyarı Sistemleri & Yasalar & Aksiyonlar ve Sürdürülebilirlik İlişkisi	151
2.23. Tarım – İklim Değişiklikleri – Ürün Fiyat İlişkilerine Dair Çözüm Önerisi.	155
2.24. Nükleer Enerji – Net Zero Target Regülasyonu.....	159
2.25. Makro Ekonomi – Dış Ticaret - Ticaret Politikası Belirsizliği	160
2.26. Ticaret Savaşları Karşısında Sürdürülebilir Finansal Mimari	162
2.27. Jeotermal Enerji: Sürdürülebilirlik ve Ekonomik Dayanıklılık.....	163
2.28. Su Kaynakları, Ekonomik Dayanıklılık ve Sürdürülebilir Kalkınma.....	164
 SONUÇ VE ÖNERİLER	 165
KAYNAKÇA	167